

УДК 780.8:780.616.432(477)(091)

DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2024-2-9>

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ФОРТЕПІАННОГО ВИКОНАВСТВА В УКРАЇНІ

Цюлюпа Наталія Леонідівна

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри естрадної музики
факультету музичного мистецтва
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID: 0000-0001-7063-420x
e-mail: Ntsiulipa@ukr.net

Хомич Ірина Ігорівна

магістрантка кафедри естрадної музики
факультету музичного мистецтва
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID: 0009-0005-0441-1901
e-mail: irakhomych740@gmail.com

Дана наукова стаття представляє всебічний аналіз формування української фортепіанної школи від її зародження до сучасності. У роботі розглядаються основні етапи та впливові чинники, які визначали розвиток фортепіанного мистецтва в Україні.

Автори досліджують історичні передумови та соціально-культурні обставини, що сприяли розвитку національного фортепіанного виконання. Важливу увагу приділено впливу таких факторів, як політичні зміни, культурні обміни та педагогічні ініціативи, що визначали еволюцію виконавської традиції в Україні.

Стаття акцентує увагу на постатях, які внесли суттєвий внесок у розвиток національного фортепіанного мистецтва, серед яких видатні композитори, педагоги та виконавці. Огляд охоплює також впливи західноєвропейських музичних течій і їх інтеграцію в український контекст.

Аналіз історичних аспектів, що вплинули на формування і розвиток національного фортепіанного стилю, дозволяє краще зрозуміти унікальність українського фортепіанного виконання та його місце в міжнародному музичному просторі. Результати дослідження підкреслюють значення історичного контексту для розуміння сучасних тенденцій та викликів у фортепіанному мистецтві України.

Ключові слова: історичний розвиток, українське фортепіанне виконавство, культурні впливи, фортепіанна педагогіка.

HISTORICAL ASPECTS OF THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF NATIONAL PIANO PERFORMANCE IN UKRAINE

Natalia Tsiuliupa

Rivne State University of the Humanities

Iryna Khomych

Rivne State University of the Humanities

The article titled "Historical Aspects of the Formation and Development of National Piano Performance in Ukraine" offers an in-depth exploration of the evolution of piano performance traditions in Ukraine from their origins to the contemporary scene. This scholarly work meticulously investigates the key stages and influential factors that have shaped Ukrainian piano art, focusing on how historical, socio-cultural, and political contexts have impacted its development.

The study begins with an examination of the early influences on Ukrainian piano performance, tracing the roots of the tradition back to the 19th century when the piano began to gain prominence in Ukrainian music. It explores the role of early Ukrainian composers and performers, and their interactions with European musical trends, which laid the groundwork for a distinct national style. The paper highlights how these

interactions helped to integrate Western European techniques and aesthetics into Ukrainian piano music, creating a unique fusion that characterizes the national style.

As the paper progresses, it delves into the impact of significant historical events on piano performance. The effects of national liberation movements, the influence of Soviet cultural policies, and the challenges posed by the Soviet regime's restrictions on artistic expression are discussed in detail. The study also examines how periods of political upheaval and reform influenced the development of piano performance practices and educational systems in Ukraine.

The article places a strong emphasis on influential figures in the field, including notable composers, pianists, and educators who have significantly contributed to the evolution of Ukrainian piano music. It details their achievements and innovations, and how their work has shaped the current landscape of piano performance. The contributions of these individuals are contextualized within broader historical and cultural developments, illustrating their pivotal roles in shaping the national piano tradition.

Key words: *historical development, ukrainian piano performance, cultural influences, piano pedagogy.*

Постановка проблеми. Історія фортепіанного виконавства є важливою складовою національної культурної спадщини, вагомим підтвердженням традиційності розвитку професійного музичного виконавства в Україні. Вивчення надбань минулих поколінь у цьому контексті виявляється суттєвим чинником для усвідомлення культурно-мистецьких процесів та визначення пріоритетних шляхів розвитку фортепіанного мистецтва в умовах сучасної України, що інтегрована до Європейської спільноти.

Високий рівень досягнень та довга історія національного піаністичного мистецтва вимагають глибокого наукового аналізу та порівняльного вивчення його особливостей у різних історичних та соціально-економічних контекстах. Тому дослідження процесів становлення та розвитку фортепіанного виконавства в Україні є надзвичайно цікавим і актуальним завданням.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Значущий внесок у вивчення історії становлення та розвитку фортепіанного виконавства належить науково-дослідницьким працям М. Гордійчук, В. Довженко, Л. Корній, Н. Ревенко, Т. Росул, М. Степаненко, О. Шреер-Ткаченко та ін. Питання розвитку українського фортепіанного виконавства та освіти знаходяться в центрі уваги наукових досліджень О. Алексеєва, Н. Гуральник, Ж. Дедусенко, М. Дремлюги, Н. Зимогляд, Н. Кашкадамової, В. Клиш, Т. Куржева, О. Лігус, Г. Ніколаї, Ж. Хурсіної, В. Шульгіної та ін.

Мета статті – здійснення ґрунтовного історичного аналізу становлення та розвитку національного фортепіанного виконавства в Україні, що передбачає дослідження основних етапів розвитку фортепіанної школи, виявлення ключових фігур та подій, що вплинули на її формування, а також оцінку впливу національних та міжнародних музичних тенденцій на українську фортепіанну традицію. Стаття також має на меті підкреслити важливість української фортепіанної спадщини у контексті світової музичної культури та сприяти її подальшому дослідженню і популяризації.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початкових етапах розвитку українського фортепіанного виконавства, які датуються другою половиною XVIII та першою половиною XIX століть, спостерігалася цікава особливість – перевага аматорського музикування. Цей період в історії українського музичного мистецтва свідчив про важливий етап становлення фортепіанного виконавства в Україні.

Розвитку фортепіанного мистецтва на теренах України в цей період сприяли так звані «освічені аматори» – особи, які не були професійними музикантами, але володіли високим рівнем музичної освіти та були вправними виконавцями. Вони створювали благодатне середовище для поширення та популяризації фортепіанного виконавства серед громадян.

На сторінках видань того часу активно обговорювалися «естетичні вимоги» до фортепіанного виконання, зокрема, відзначалися такі якості, як «приязність», «граційність» та «душевність». Ці оцінки стали важливими для музичного критицизму.

Варто зазначити, що у той час музичні смаки визначалися національною культурою вокального інтонування, оскільки мистецтво гри на фортепіано найкраще відповідало принципу вираження духовного світу українського народу. Таким чином, фортепіанне виконавство стало важливою складовою національної культурної спадщини, що сприяло його подальшому розвитку та впливу на музичний ландшафт України (Н. Кашкадамова, 2017).

Прогресивною рисою вітчизняної педагогіки того періоду є акцент на змістовному виконанні музики та критика «чистої» віртуозності, яка розглядається як самоціль у музичному виконанні. Навіть мода на так звані «вундеркіндів» отримала осуд у музичних колах України через потенційно негативний вплив на творчий розвиток молодих музикантів.

До появи консерваторій, навчання гри на фортепіано в загальному контексті не претендувало на постановку та вирішення виключно професій-

них завдань. У межах домашньої освіти та різних приватних навчальних закладів, основним підходом до навчання музики було акцентування на загальноосвітніх цілях та цінностях.

Українські музичні педагоги, відтворюючи загальні ідеї, що сформувалися у західноєвропейському та російському піанізмі, надають велике значення розвитку навичок художнього виконання. Окрема увага приділяється правильній аплікатурі, техніці педалізації та коректній постановці рук. Під час навчання гри на фортепіано українські педагоги розвивають технічні навички учнів через різноманітні вправи, етюди, гамми та різні музичні твори. Одночасно, вони намагаються зробити музичні заняття корисними для гармонійного розвитку загальних та музичних здібностей учнів, підвищення їх духовно-творчого рівня та удосконалення виконавської майстерності.

Педагоги розуміють важливість пошуку зв'язків між художніми образами та технічними аспектами музичного вираження, а також осмислення структури та форми музичних творів. Важливим завданням стає боротьба за розвиток національної музичної освіти, що виражається в спробах розширити репертуар учнів, включаючи українську музику. Це досягається через використання обробок народних пісень та творів українських композиторів.

У другій половині XIX – початку XX століття інструментальне виконавство в Україні переживало активний розвиток. З відкриттям перших консерваторій у Києві, Одесі, Львові та Харкові, концертна практика стала більш різноманітною і інтенсивною. Тенденції професіоналізації, націоналізації та демократизації стали важливими характеристиками цього періоду.

Поняття «виконавство» в цей час набуло нових рис, таких як монументальність, блиск і пафос. Ключовими критеріями в оцінці виконавців стали їхнє духовне збагачення, художня майстерність та просвітницькі прагнення. Особлива цінність надається здатності виконавця виразно виконувати музику на інструменті, включаючи широке вокальне дихання та ідеальне legato. Важливими аспектами є майстерність у керуванні звуком, технічна віртуозність у поєднанні з розвинутим інтелектуальним сприйняттям музики.

Заснування перших музичних шкіл у Києві та Львові відкрило можливість підвищити професіоналізм музичної освіти. Цей процес супроводжувався поступовим удосконаленням організації та поглибленням змісту професійного навчання. Відбувалися інновації в методиках навчання, а також розширення форм виконавської, методичної та музично-просвітницької діяльності педагогів-піаністів. Це сприяло підвищенню художнього рівня загального музичного виховання молоді (Л. Мазепа, 6–8).

В методиці навчання гри на фортепіано в радянські часи використовувались принципи, які базувалися на глибоких традиціях, встановлених видатними музичними педагогами минулого. Ця методика високо цінувала органічне поєднання художніх та технічних аспектів гри на фортепіано, надавала великого значення якості звучання і виразності виконання музики.

Професори консерваторій не тільки відзначалися своєю відмінною виконавською майстерністю, але також займалися викладацькою діяльністю, що надавало їм можливість впливати на професійну музичну освіту. У своїй ролі вчителів, вони не обмежувалися лише передачею технічних навичок, але активно сприяли формуванню глибокого розуміння і глибокого почуття музики у своїх учнів. Вони прагнули не лише навчити виконавської майстерності, але і віддати свою глибоку пристрасть до музичного мистецтва та сприяти розвитку і розумінню музики учнями. Під іменами таких видатних піаністів і педагогів, як А. Гольденвейзер, Г. Нейгауз, Я. Мільштейн, К. Михайлов, В. Пухальський, Л. Оборін, Ф. Блюменфельд об'єднувалися найкращі якості виконавців і педагогів, які визначили успіх музичної педагогіки того часу.

Як відомо, історія фортепіанної школи Західної України є довгою та славною, і вона була відзначена іменами видатних піаністів, які досягли визнання як в Європі, так і в усьому світі. Серед цих музикантів Йоган Кірнбергер і Франц Ксавер Моцарт, Кароль Мікулі, Людвік Марек, Маврицій Розенталь, Вілем Курц, Едвард Штоерман, Любка Колесса, Леопольд Мюнцер, Галя Левицька, Роман Савицький, Дарія Каранович та численні інші.

Діяльність К. Мікуля, В. Курця, В. Барвінського, Р. Савицького в сфері фортепіанного виконавства і педагогіки була дуже важливою для розвитку музичної культури на Галичині. Вони створили систему освіти та навчання піаністів на різних рівнях, від початкового до вищого, що дозволило молодим талантам розвивати свої здібності та досягати високого мистецького рівня.

Педагогічні ідеї цих майстрів відображені в їх методичних працях, таких як «Поступ при навчанні гри на фортепіано» В. Курця і «Основні засади фортепіанної педагогіки» Р. Савицького. У цих роботах автори розглядають різні аспекти навчання, включаючи технічні, обґрунтовують необхідність вивчення різноманітного репертуару. Однак важливою особливістю підходу Р. Савицького було введення комплексного навчання піаністів.

Цей комплексний підхід до навчання піаністів дозволяв формувати не лише технічно вправних виконавців, але й музикантів, які мали глибоке розуміння музичних творів і могли виразно і творчо їх інтерпретувати. Такі педагогічні ідеї

внесли вагомий внесок у розвиток фортепіанного виконавства на Галичині та за її межами (Л. Садова, 2009).

Практика музичної професійної освіти і розвиток методики фортепіанного навчання в ХХ столітті справді суттєво вплинули на структуру виховання початківців у музичній галузі. У 20-ті роки століття у музичній освіті відбулась реформа, яка призвела до створення тривірневої системи навчання і розвитку музикантів. Ця система стала більш структурованою та комплексною.

Багато відомих педагогів-методистів і музикантів внесли значний внесок у розробку методики фортепіанного навчання дітей та юнацтва. В їхніх методичних роботах ретельно розглядалися питання розвитку музичних здібностей учнів, формування виконавських навичок, проведення індивідуальних занять з фортепіано.

Основні принципи, які вони втілювали в своїй педагогічній роботі, включали глибоку повагу до учнів та поєднання навчання з їхніми природними інтересами та емоціями. Важливим аспектом було також підкреслення широких виховних засад навчання гри на фортепіано в контексті сучасного гуманізму. Педагоги ставили перед собою завдання надавати учням широку підготовку, яка відповідала б не тільки вимогам музичної освіти, але й загальним потребам життя.

Сучасні педагоги активно співпрацюють та обмінюються знаннями і досвідом для найбільш повного розкриття та використання потенціалу молодого покоління музикантів, що є важливим для музичної культури і суспільства загалом.

У сучасних методиках початкового музичного навчання та професійної підготовки виконавців, створених такими відомими педагогами, як М. Макаров, Т. Смирнова, Т. Юдовіна-Гальперіна, Ю. Некрасов, А. Каузова, А. Ніколаєва, Б. Печерський, спостерігається важлива тенденція до створення відповідних умов для розвитку творчих можливостей виконавців, що сприяє духовному, інтелектуальному та особистісно-творчому розвитку молодих музикантів.

Ці методики надають значну увагу розвитку музичних і творчих здібностей учнів, формуванню навичок художньої інтерпретації, збагаченню їхнього емоційно-чуттєвого досвіду та розширенню інтелектуально-понятійного тезаурусу. Це означає, що навчання не обмежується лише технічними аспектами, але спрямоване на розвиток та розкриття творчого потенціалу учнів.

Сучасна методика фортепіанного виконавства на початку ХХІ століття враховує як новаторські підходи, так і спадкоємність традицій, і використовує накопичене в історії музичної освіти теоретичні і практичні знання для вирішення актуальних завдань у підготовці молодих піаністів. Цей науковий розвиток методики сприяє покращенню підготовки виконавців та відкриває нові можливості для розвитку музичної культури і мистецтва у сучасному світі.

Висновки. Таким чином, можемо зробити висновки стосовно того, що українське фортепіанне виконавство має глибокі історичні корені та значний вплив на розвиток національної музичної культури. Аналіз основних етапів його становлення виявив, що розвиток цієї традиції був обумовлений як внутрішніми культурними процесами, так і взаємодією з західноєвропейськими музичними тенденціями. Видатні українські піаністи, педагоги та композитори відіграли ключову роль у формуванні національної фортепіанної школи, яка, в свою чергу, зробила значний внесок у світову музичну спадщину.

Перспективи подальших досліджень Досліджувана проблема багатоаспектна і не вичерпується матеріалами даної статті. Перспективи подальших досліджень включають ґрунтовний аналіз конкретних періодів становлення українського фортепіанного виконавства, а також дослідження внеску окремих видатних українських піаністів, педагогів і композиторів. Варто також приділити увагу регіональним особливостям розвитку фортепіанної традиції в Україні, зокрема, впливу різних культурних і соціально-політичних факторів на її формування.

Література:

- Кашкадамова Н. Б. (2017). Фортеп'янно виконавське мистецтво України Історичні нариси. Львів: КІНПАТРИ ЛТД, 616 с.
- Мазепа Л. (2003). Шлях до музичної академії у Львові. Наукове видання у двох томах. Львів: Сполум, Ч. 1. 287 с.
- Мазепа Л. (2003). Шлях до музичної академії у Львові. Наукове видання у двох томах. Львів: Сполум, Ч. 2. 199 с.
- Садова Л. (2009). Фортепіанна школа Вілема Курца. Дрогобич, 272 с.
- Сердюк О. С. (2002). Українська музична культура: від джерел до сьогодення: навчальна монографія. Харків, 400 с.

References:

- Kashkadamova, N. B. (2017). Fortepianno vykonavs'ke mystetstvo Ukrainy [Piano Performance Art of Ukraine]: Historical Essays Istorychni narisy. L'viv: KINPATRI LTD, 616 s.

Mazepa, L. (2003). Shliakh do muzychnoi akademii u L'vovi [The Path to the Music Academy in Lviv]. Naukove vydannia u dvokh tomakh. L'viv: Spolom, Ch. 1. 287 s.

Mazepa, L. (2003). Shliakh do muzychnoi akademii u L'vovi [The Path to the Music Academy in Lviv]. Naukove vydannia u dvokh tomakh. L'viv: Spolom, Ch. 2. 199 s.

Sadova, L. (2009). Fortepianna shkola Vilema Kurtsa [The Piano School of Vilém Kurz]. Drohobych, 272 s.

Serdiuk, O. S. (2002). Ukrains'ka muzychna kultura: vid dzherel do siohodennia [Ukrainian Musical Culture: From Origins to the Present]: navchal'na monohrafiia. Kharkiv, 400 s.
